

Vas Gereben

A régi jó idők

Tartalom

[1809.](#)

[A szántódi rév](#)

[Még mindig 1809.](#)

[Patriarkális élet](#)

[Én nemzetem, zsidó népem!](#)

[Aspern.](#)

[Szántay és fia.](#)

[A majoresco.](#)

[Beteljesedett.](#)

[Meglátszik, mely tejből lesz túró?](#)
[Pálinkás zsidó, cigány koma.](#)
[1816. Egy újdonsült nemes ember.](#)
[Két asszony.](#)
[Az alku.](#)
[A Simonyi-huszárok Bécsben.](#)
[Korán meglátszik, mely tejből lesz túró.](#) [A khaosz.](#)
[Egy nagy szélnek a szele.](#)
[Elpazarlott erő, de mégiscsak erő.](#)
[A nagy szél.](#)
[1825-iki országgyűlés.](#)
[1830.](#)
[Tujder uram nevelőintézete.](#)
[Egy installáció.](#)
[A pipagyújtó-csárda.](#)
[A huszár.](#)
[1836. Egy ember, kit a bot nem fog.](#)
[Az új nemzedék.](#)
[Romlásnak indult...](#)
[Egy ember, ki a jég hátán is meg akar élni.](#)
[Leckék a magyar magánjogból.](#)
[Odább, odább](#) [Az alföld.](#)
[Ráró.](#)
[A Verbung.](#)
[Tervek.](#)
[Virrad, haladjunk!](#)
[Nem adózunk.](#)
[Az elszórt mag.](#)
[Keserű csöppök, mint orvosság.](#)
[1840. A hála.](#)
[A forgandó szerencse.](#)
[1844. Pozsonyi napok.](#)
[A titok hatalma.](#)
[1847-1848. Képtörések.](#)
[1848. A citromország.](#)
[A csillagjárás.](#)
[A megérett gyümölcs.](#)
[Befejezés.](#)

Pálinkás zsidó, cigány koma.

Ki volt nyitva a bolt, - húzogatta Jakab a rőföt és kínálgatta a pálinkát az elmenő parasztoknak.

- Nincs pénz, Jakab, - mondja az egyik.

- Ha nincs, majd lesz! - kiáltja a zsidó.

- Lesz!... lesz! - ismétli amaz, - a leszre nem ad a zsidó.

- Azért is adok, - mondja Jakab, olyan nevetőre, - mintha legjavában csiklandoznák, azért csak ide vele.

- Aztán nem tréfál, Jakab? - kérdezi a másik.

- Eb, akhi tréfál, - itt a phálinka.

- Azt látom, hogy ott van, de kifordíthatom zsebeimet, abban meg Jakab nem lát semmit.

- Egyszer csak lesz, aztán megadja khed, - okoskodik Jakab - ilyen böcsületes ember nem adná meg?... Hát khinek higgyen az ember? - végzi be Jakab, és egy kurta nyakú poharat töltve tartott az orra alá a parasztnak.

- De erős ez az ital - véli a paraszt.

- Hát a khútbúl mérjek phálinkát?

- Nem lesz majd nagyon meleg?

- Bácsi! a phálinka épen ullan, mint a khed bundája: nyáron hús, télen meleg.

- Vigye a szél, hát hadd iszom meg, azaz hogy meg is itta.

Szokatlan volt az ital, s alig tudott lélegzetre vergődni a paraszt, míg utóbb lebirkózáván az erőt, azt kérdi: mivel tartozik?

- Csak khét garassal - mondja Jakab, egyet rántván az ajtón a krétával - ez lesz a khed helye, bácsi: ide írom mindig.

- Hát még máskor is akar adni, Jakab?

- Amikhor tetszik, - csak forduljon erre.

- No majd itt leszek, - minden jót; mond a paraszt.

Így kapott be hozzánk a pálinkaivás, és amit eddig csak lólábra kötöztek orvosságképpen, megitta az ember.

Jakab napról napra több krétát fogyasztott, ebben a tekintetben nem ösmert fukarságot, ha utóbb arra a gondolatra jutott, hogy elfeledte fölrántani a húzást, hirtelen odarántott egy másikat, mely néha a krétának szegletes oldalán másodmagával ragadt az ajtóhoz.

Lassankint kezdé észrevenni a falu papja, hogy amennyit szaporodnak Jakab hívei, azonképpen fogynak az ő hallgatói. A pörsölypénz hétről hétre kevesebb lett, eddig rendszeren a plébániára szaladtak váltani, - most már Jakabnál gyülekezett össze az apró pénz.

Egy darabig csak a férfiak, utóbb az asszonyok is megfordultak a boltban, kötény alatt hozván búzát, árpát, lisztet, mert olyan "fáin" ember nem volt több, mint Jakab, ki a világért sem kívánt készpénzt, - elvett amit adtak, csupa felebaráti szeretetből.

Tökéletes igaz, még dicsekedett is vele.

Jakab nem hiába mondta az öreg Szántaynak, hogy az ő gondja, miképp fog megélni. Jakab jól kiszámítá ütközeti helyét - meglehet, őt tán ütni, dobni fogják, de a mely botot ő fog kezükbe adni, azt legkevésbé fogják fejére emelni, mert az emberek nem szoktak ütni a *koldusbottal*.

Jakab annyira elemében volt, és a tervek annyira sikerülének, hogy szerette volna saját vállait megveregetni. Ez édes gondolatban lépett a boltba egy harminc éves asszony, egy hű példány ama paraszt asszonyok közül, kit ha egyszer oldalba ütnek, elmondja, ki voltál? mi voltál? van-e becsületed? szűrődöt hol loptad? kinek a vermét vájtad ki? mondom: egy tökéletes falu szája. - Napfelköltekor elmegy a szentegyházba, onnét a mészárszékbe, onnét a zsidóhoz, mindenütt kísérlője van, s mikor a másét végig gyalázta, magáét égig dicsérte, s a falunak két végét összebujtogatta, még csak akkor lódul haza.

- Mit hozott, Sára asszony? - kérdi Jakab.

- Egy üres üveget, Jakab.

- Hamar kifogyott az a messzely phálinka.

- Az uram hátát kenegtettem vele, Jakab, bizony megkívánja szegény.

- Hát adjak egy messzelyt?

- De jól megmérje kend, Jakab, - jobban, mint a múltkor, alig került két három korty abból az egy messzelyből. Dejsz, Jakab, meg nem csal ked engem, olyan akkurátus az én torkom, mint a garasos mérték.

- Nem is thudtam, hogy ullan jó phálinkám van, hogy Sára issza meg, azthán a gazda is meggyógyul tőle, hi, hi, hi, - röhögé Jakab, aztán odább folytatá, - hát a szakasztóban mit hozott?

- Ürítse ki, Jakab, - utalá az asszony a zsidót.

- Megvan, - mondja az ravasz mosollyal, - hogy a gazdha meg ne thodja! s ezzel félrevitte a szakasztót, magában dörmögvén: - phálinka üt garas, ez a liszt megér núc garast, he, he, he, osthoba pharaszt.

- Jakab! - mondja az asszony szakasztóját kötény alá fogván, - ha az uram idejön, akkor nem voltam ám itt.

- Se láthok, se hallok, - bíztatá Jakab. - Hanem Sára asszony, mi dolog az, hogy ezek az asszonyok nem isszák a phálinkhát?

- Eleget kínálom nekik, de finnyásak, félnek, megérik a szaga.

- Khínáljon nekik egy khis khüményes phálinkhát, bíztatá Jakab - tudja, Sára asszony - khomendálja nekik valamiről, aztán jobban ráknapnak.

- Majd találom módját.

- Úgy, úgy aztán én is jobban megeresztem a csapot, érti, Sára?

- Értem, Jakab, - isten áldja meg.

- Magam is khívánom! - kiált az asszony után, azután pedig magában beszélgetve ment be. -
Úgy ni! - mondja - egy khis khústoló a khüményesbül, azthán egy vendéggel megint thöbb!...
árpha,... lencse,... borsó,... bab,... núc meg núc: az tizennúc. Most phinkli, azthán
khondignációs ház!... meg núc, az huszonnúc! azaz forint,... ezer forint,... tízezer... százezer
forint! Most Jakhab,... üt eszthendő múlva Jakhab ór, - tíz esztendő múlva Rosenfeld ór, gazdag
ór. Butha pharaszt! the Jakhab, khed Jakhab, - az öreg aphád is te, meg az öreg aphád is
khed!... *Krehn sollst schneiden!*

Ez a rövid magánbeszéd Jakabnak életfilozófiája volt, terjedelmére sokkal vékonyabb, minthogy
kemény táblába kellene kötni, és ha kitalálásán nem tűnődött is annyit, mint Archimedes, midőn
a világot akarta kimozdítani, de kiszámítása becsületére vált volna bármely finanszternek,
hozzá vévén, hogy mint említém, sajátyszerű számvetési szabályai nagyon eltértek a
közönséges egyszeregytől.

Úgy látszik, dolgainak folyamával megelégedett, hanem a mellékszobából egy gyermeknek
kínos fölkiáltása fölébreszté, s Jakab ijedten szaladt a mellékszobába.

Meg kell említenünk, hogy Jakab fajának elszaporodását célul tűzte ki. Mit mívelne a világ, ha
Jakabbal együtt kihalna a pálinkamérés? Gonddal ápolá gyermekét, kit néhány nap óta a
nyavalyatörésnek irtóztató rohamai leptek meg, s minthogy neje a szomszéd faluban volt
orvosságért, Jakabnak egyik fülével a mellékszobára kelle figyelnie.

Gondossága kiterjedt a legapróbb részletekig, - és szokása ellenére, még a boltajtónak zárait
és sarkait is megolajozá, hogy a legkisebb zöreje se riassza föl a gyermeket.

Néhány órai szünete volt, - a boltajtót senki sem zörgeté, azért a gyermeket elcsöndesítvén,
élénk figyelemmel leste, hogy a boltajtónak üvegein át nem lát-e vásárlót, míg eszének és
figyelmének egy hasonló része a gyermeknél maradt...

Végre az álom elnyomá a gyermeket, Jakab csöndesen behúzá az ajtót, mert valakit jönni láta, még pedig Sára asszonynek urát, egy nyers kanászt, ki tán legelső vendégei közül való, ki mindjárt kényelmessé tévé magát Jakab bizalmában, és mielőtt a hitelnek eszméje tudományos rendben magyar nyelvre letéve volna, ő azt már főbb vonalaiban gyakorlatba vette a pálinkát rendesen rovásra itta.

Jakab nem annyira magáért, mint beteg fiáért megijedt, gondolván, hátha ez a goromba paraszt feleségét észrevette, s most veszekedni jött, azért elszánta magát, hogy inkább két annyit hitelez még neki, mint amennyi már rováson van, csak most ne lármázzon.

A kanász mogorván jött, pálinkát kért, megitta, minden szó nélkül, s mintegy megelégedve Jakab vendégszeretetével, még a kínálásra sem kívánt egy második hörpentést, hanem amennyire az erős pálinka még fél hangját meghagyá, kérdé Jakabot.

- Mennyi is a mostani adósság, Jakab?

- Majd összevetjük! - szól Jakab gondolkozóra húzván össze homlokát, azonban korán sem azon tűnődik, hogy mennyi volt a beszámolni való, hanem, hogy miként csalja meg a kanászt.

- Maga jobban tudja, Jakab, - véle a kanász.

- Núc, meg núc, az tizennúc! mondja a zsidó, nézvén a kanásznak arcát.

- Az tizennyolc! - hagyja helybe a kanász azon jó hitben, hogy a számadás szinte nótára megy ki.

- Tizennúc, meg núc, az *huszonnúc*.

- Az meg huszonnyolc Jakab!... csak menjünk odább, - biztatá az adós.

- Így khed thartozik egy *forint negyvennúc*.

- A bizony nem kevesebb, Jakab - vakaródzék a kanász, hanem vigasztalásul mondja: - no csak írja föl Jakab, ha fog a grétája: majd ha kerül pénzem, meghozom egy fillérig.

- Majd elfeledi kheed, aztán khevesebbre mondja, - véli Jakab.

- Csak a Jakab ne mondja többre - okoskodik a kanász - mert lelkén szárad! Ezzel elment.

- A lelkhemen szárad? - tűnődik magában a zsidó, - mintha én a lelkhemet, mint valami vizes panyvát, a naphun szárognám. Bekhap egy icce bort, - fél esztendő múlva fizet, ha fizet, civakodás, veszekedés után: aztán *száradjon meg a lelkhem?* Hanem mikhur a kheed thorka megszárad, azt Jakab üblügesse?... Ott a khút,... ott a vüdür,... ha nem elegendő egy icce, igyék kheed egy akhót. Így töprenkedik a zsidó, még aztán újra hozzáfogott:

- *Lelkhiüsmertet!... lelkhüsmertet?* az annyit thesz, hogy minden ember *üsméri a maga lelkhét!* Egyik egy krajcárért akhar egy akhú bort, a másik tíz forintért sem adja!... Azt mondják: Jakhabnak nincsen lelkhüsmere... Én is azt mondom, hogy:

nincs

! Én árulok khékítőt, kheményítőt, phántlikhát, khüménymagot,... senkhi sem mondja: Jakhab! egy krajcáron, khét garason

lelkhüsmeret

! hanem egy pint bor, khét phint bor, egy verdung phálinka, azthán Jakhab, írja kheed fül, de mikhur fizetni khüll, nagy a rovás, meginni khünnyebb volt? aztán fizess, ne neked:

lelkhüsmeret.

Khüszönöm alázatosan, ez új bankhó, ilyent nem vesznek el a sóháznál.

Talán tovább okoskodott volna Jakab, ha Pista be nem jó, mit a szemfüles zsidó igen hamar észrevett, főleg azt, hogy a lehúzott kalap alól búbanat nézett ki.

- Jó napot Jakab, - mondja Pista.

- Megvan:... mi tetszik? - kérdi egykedvűen a zsidó, látva, hogy itt szegény emberrel lesz dolga.

- Egy pár szóm volna, Jakab - folytatja amaz - ha ráérne meghallgatni.

- Nű - dörmögi magában a zsidó - itt pénz khüll, nem hallom, the Jakab, khed Jakab. - Aztán Pistához fordult - Itt a két fülem, beszéljen kheed velük.

- Nem egyébért jöttem, Jakab... akadozék amaz - hanem mivel hogy sok a bajom...

- Azaz, hogy pénz khűne, úgy-e? - ravaszkodik a zsidó.

- Számbúl vette ki a szót, Jakab,... szűken kerül a pénz.

- Thodom! - viszonzá a másik - nálam minden eladó, ez a sok pharthika, de ritka a pénz, ha meglátnik egy üt forintos bankót, mindjárt elhínám khomának.

- Pedig nagyon ideszorultam Jakab.

- Thodom! hanem mikhor a Jakhabnak khüllene valami, akkhur nagyot hall khed?

- Aztán, Jakab nincsen egy pár forint ára emberség?

- Emberség van akármennyi, de forint nincs.

- Megszolgálom, Jakab, böcsülettel, mert szorongat a bajom nagyon.

A zsidó megfontolni látszék a dolgot, mert magában dörögött.

- Ez megszorult, akhinek pénz khüll, még az üdvösségét is bealkussza.

- Lesz-e pénz, Jakab? - kérdi Pista újra, mire a zsidó barátságosabb képpel mondja:

- Thalán még lesz, ha khed is megtesz nekem valamit.

- Amit lehet megteszek, csak ne várokoztasson, Jakab.

- Nekhem egy tehin khüllene - mondja Jakab ravaszul nézve Pistára.

- Nem tudok eladót, - felelt a másik egész böcsülettel.

- Nem azt mondom, hogy alkhunni akarok a gazdájával, ma nincs holdvilág!

- Értem, Jakab, - mondja Pista nehezült lélekkel.

- Annál jobb, - folytatá Jakab, - az éjjel nem világít a hold, sütét van, senki sem látja.

- Hát az isten, Jakab?

- Nű, - mondja a zsidó - phápista ember kheed?

- Az volnék, - volt a válasz.

- Evett khed már phénteken, szambaton zsírosat?

- Ettem bíz elégszer.

- Nű, hát azt nem látta az isten?... no, thagadja kheed?

- Nem tagadom bíz én, mit hazudjak? hogy egy vétekből kettő legyen.

- Azért evett khed húst, úgy-e, mert jó volt? - okoskodik a zsidó.

- Persze hogy azért.

- Ha a húst meg tudta khed enni, mert jó volt, akkor azt a thehenet is elhozhatja khed az áráért, mert jó lesz. Egyúttal ez a tehén is odafér, ahová a másik.

- Nem szoktam én ezt a spekulációt, Jakab! - riadt föl Pista.

- Én sem fogtam ám a tehén szarvát, mikor megszülettem, - mondja a zsidó - hanem belethanul az ember.

- Én meg azt mondom, Jakab - véli Pista - addig megyen a korsó a kútra, hogy a vödörhöz ütődik.

- Örökké nem tarthat! - válaszolt amaz.

- Én is azt gondolom, azért jobb, ha itthon marad.

- Ez az utolsó szó? - kérdi Jakab.

- Ilyen formán a *legeslegutolsó*, Jakab.

- Tudtam, - mondja a másik - thudtam, hogy khed böcsületes ember, most már kipróbáltam khedet.

Pista bámulva nézett a zsidóra.

- Hát lesz pénz? - kérdé újra.

- Hunnét vegyem?... hát nem vagyuk én *böcsületes* ember? nem mondtam előbb, hogy nincs pénzem: *böcsületes* embernek nincs pénz a mai világban - mondja áhítattal a zsidó - de üsse meg a khü, már ha pénz nincs is, - hallja khed - van *böcsü*
let. E

szavak után a pincébe ment.

Pista nehéz szívvel nézett e gazember után. Más talán azt gondolta volna, hogy agyon kell ütni, de Pista nem akart az isten munkájába nyúlni, elér annak a keze messzire, megtalálja akárhol az embert.

Tanti nyitotta be az ajtót.

- Mit mondott a tanító? Tanti! - kérdi Pista a cigányt.

- Mit mondott? - ismétli a cigány is - azt mondta, hogy ha a lakodalomra volt pénz, legyen a keresztelésre is.

- Istenem! - szólt Pista, - hát kis fiamat keresztelés nélkül hagyjam?

- Ne búsulj, Pista - vigasztalá a cigány - várj meg odakinn, majd les mindjárt.

- De hol veszed?

- Van ennek a zsidónak, kifacsarom belüle.

- Nincs neki, most mondta, ne is időzzünk itt.

- Mondtam, hogy várj meg ott kinn, - eredj: mert ha itt vagy, akkor nem lesz. Menj már no! - biztatá a cigány, mire Pista csakugyan kiment.

Tanti végig feküdt egy padon, köpönyege alól a hegedűt előszedte, a húrokat meg sem igazította, s amint egy keserves cigánytól csak tellett, végig futkozott az ujjja a hegedűn, úgy hogy Jakab ijedten szaladt föl a pincéből.

- Tudtam, hogy előjössz, Jakab - mondja a cigány azzal a megszokott önérzettel, midőn a cigány meg akarja mutatni, hogy okvetlen többre tartja magát, mint a zsidó.

- Borom nincs, vizet nem iszol, hát mi khüll? - mondja a zsidó a cigánynak.

- Nem ihatnám, Jakab, - felelé Tanti.

- Eszel barchest? - gúnyolódék Jakab.

- Ne vesekedj, Jakab - okoskodik amaz - hanem megesküdtem ma, hogy három húsast kapok tiled, azsért gyüttem Jakab, add ide.

- Megeskhüdtél Thanti - mondja a zsidó - én meg most eskhüszöm meg, hogy *isthen úgyse* egy faphóturát sem adok.

- Dehogynem ads, esed nélkül adod mindjárt, mert olyan nótát komponálok itt most mindjárt, hogy a nyavala is kitör. - Mire a cigány hozzáfogott egy még soha ki nem gondolt nótához, melyet most akart még hajánál fogva előhúzni egy újonnan főstött hegedűből, melyből olyan vad hangokat markolászott ki Tanti, mintha nedves fából kereket fúrnának.

- Vaj mir! - kiáltott a zsidó, füleit befogván - gyerekhemet a nyavala khitűri...

- Esküdd vissza azst a három húsast, Jakab, - mondja Tanti.

- Üt garast akartál mondani? - kérdi amaz.

- Micsoda?... pattant föl a cigány - öt garast mondtam én, Jakab? gyere csak hallgasd ezst a hegedűt! - mire ismét nyakon fogta a hegedűt, neki eresztvén magát a fantáziának, mire olyan kevert hangok törtek elő, hogy jó lelkű keresztény nem tudná hirtelen megmondani, hogy a cigány bolondul-e meg most mindjárt, vagy a zsidó?

- Vaj! - ordított a zsidó - mondd meg hát, mit akharsz?

- Mondtam már, rúgjon meg a bagó, hogy három húsas kell.

- Khüll, khüll, azt khünnyen mondja az ember, - okoskodik a zsidó, hanem mire khüll? látván, hogy a cigányt nem valami mindennapi szükség bántja.

- Két kis gyereket kell megkeresteltetni, Jakab.

- Kheresztülőre adjak pénzt, nú? inkább üssön meg a gota.

- Nohát üssön meg, de mindjárt! - mondja a cigány, olyan helyzetbe tette magát, hogy megint egy új nótát akar komponálni, de a legelső vonórántásnál kezéhez kapott a zsidó.

- Mire khüll az a pénz, még egyszer akharom thodni?

- Kerestelőre, Jakab.

- Mondd, hogy phálinkára lesz, akkhur adok.

- Ha kell, napsámban hazsudzom, Jakab,... de ma nem!

Föl, alá futkosott a zsidó, utóbb elordította magát:

- Nem adok!

Tanti pillanatnyira sem zavarodott meg, mert mintha csak még most jutna eszébe az igazi, újra végig markolászta a hegedűt, melynek hangját a szomszéd szobából egy gyerekvisítás foltozta ki, s a zsidó kétségbeesetten inte Tantinak, hogy kész az alku.

- Ne hazudj - mondja a zsidó - mennyit adjak?

- Mondtam, hogy három húsast, mert kilemben két gyerek marad ma zsidó, ha a keresztelés előtt meghal, egynek-egynek ára husonöt garas.

- Miért nem alkudtál Thanti? - tört ki Jakabból a zsidó számítás.

- Majd ott alkusnak, csak lesd, - válaszolá Tanti.

- Hát az nem mindegy, ha egyet kürüszkül vagy khettüt? - okoskodik tovább is a zsidó.

- Hát neked mindegy, ha én három húsas helyett még négyet kírek?

- De khi fizeti meg ezt nekhem?

- In!... válaszolt Tanti oly meggyőző hanggal, melyre böcsületes ember ezer forintot is adna.

- The? - mondja Jakab nagyon kételkedve - de majd az ürdüg elhoz ezzel a hegedűvel.

- Hát nem hised, Jakab, hogy ín embersíges ember vagyok?

- Cigány vagy! - gúnyolódék a zsidó.

- Csigány bizony - mondja nagy képpel Tanti, szemközt állván Jakabnak - azs vagyok, csigány, azs volt azs apám is, maradok is csigány, de még sem lennék zsidó.

- Thalán el sem veszed a zsidóthul a három húszast? - ingerkedék amaz.

- Ingyen nem, Jakab, s hogy a kelkednek apja maradjon, nem akarlak tovább kínozni. Ne, itt van ezs a *hegedű*, míg a pénzst meghozsom, maradjon zsálogba. S ezzel odanyújtá Jakabnak a hegedűt, mely előbb jobban megkínzá, mintha vakaróval nyúltak volna hozzá.

- Huszonöt garast sem ér! - mormogá a zsidó.

- Hagyj bíkit, Jakab, hagyj bíkit - mondja Tanti, mert ha míg egyszer a kezsembe kapom, addig gyalázod, hogy öt forintért sem adom.

- Itt a három húszas, - mondja Jakab, kirángatván a pénzt, a hegedűt pedig a mellékszobába vitte, s míg ő benn volt, Pista is benézett, hihetőleg ott kinn megunt a várakozást.

- Gyere már, Tanti - mondja keserűen - mit imádod azt a pogányt?

- Jól van, jól, de olyan jó kedvet csináltam én Jakabnak - mondja Tanti a bejövő Jakabra nézván
- hogy kicsibe hogy meg nem kerestelkedett, úgy-e Jakab?

- Úgy, úgy! - viszonzá Jakab keserű képpel.

- Adott pénzt, Jakab, ennek a cigánynak?

- Adott-e? - ismétlé Tanti - de adott ám, azs a serencsíje, hogy nem volt nála a sázs forintos bankója, mert azst is ide adta vóna.

- Nem hiszem én, Tanti - mondja Pista - kőből van ennek a lelke.

- Már pedig elolvastottam,... csak láttad volna mikor előbb itt hegedültem neki.

- Hallottam - viszonzá Pista - még a kutyák is megugatták azt a nótát.

- Csak Jakabnak tetszik azs,... azs azs ú kedves nótája - három húszast adott érte, úgy-e Jakab?
mire a zsidó intett, a cigány pedig kifelé tolta Pistát, mondván: Gyere, zsidó pénzsen kerestelje meg a pap a fiaidat, menjünk.

Ezzel útnak eredt a két ember, vagy tán jobban mondva, két jó barát, s bizonyosan kevesbé

hazudtolnám meg a barátság eszméjét, ha egyik jó barátunk éppen cigányt választanék is, mintha tán a nagy világból azt a két úri alakot kapnám ki, kik a nagy utcán karöltve sétálnak és egymást "*barátom*" -nak mondják.

Pistát kötelessége a ménes után verte,... hova könnyebbült lélekkel ment el, mert már komája is akadt a gazdag faluban,... egy szegény *nőtlen cigány*, ki nem feledkezvén meg a vett jótétről, kenyérkereső szerszámát a jó barátért most adta zálogba.

Köpönyeg alá szedte Tanti az úgy ahogy bepólyált két fiút, és a utca hosszán a pap felé sietett. Nem akarom feszegetni a dolgot, hogy ugyanazon köpönyeg alatt hány lopott lúd sétált haza, a jó Isten legjobban tudhatja, mit és hogy bocsát meg az embereknek, de csak elképzelem, hogy mikor lenézett a magas mennyországból s belenézett ez egyszerű ember lelkébe, látott abban olyan hálás indulatot, melynek méltóképpen csak az oltáron van helye.

Csöndesen volt a két gyermek, teleszopták magukat az útra. Tanti legalkalmasabb ember volt arra, hogy úgy bánják velük, mint a tojással: mert amint mondtam, nem egyszer vitt ám már ő a köpönyege alatt olyan lármás jószágot, mely könnyen megszólal.

A falu derekán lehetett, mikor Szántay Sándor egy négy esztendő barna csikón lovagolva utolérte a cigányt - s mint afféle jó ismerőst megszólította, látván, hogy a déli nap sugarai nagyon belefogództak a kék köpenybe, mely alatt Tantinak úgy is elég cipelni valója volt.

- Tanti! talán meleget fogsz a télre azzal a köpönyeggel?

- Debzson, tekintetes uram csak azt gondoltam, hogy nem lopják el olyan hamar, ha magam is benn vagyok, mintha magát hagynám otthon.

- Megveszem azt a köpönyeget, Tanti.

- Ha azs alatta valót is megvesi a tekintetes úr.

- Nem valami lopott jószág az, te cigány! - tréfálgodik Sándor.
- Jaj, galambom, tekintetes uram, - aki setétben ilyent lopna, virradóra megint visszalopná.
- No hát alkudjunk, Tanti.
- Jaj, tekintetes uram, minek adna pénzst ilyen jószágért,... terem azs ilyen magától is.
- Drágába van-e neked?
- A hegedimet adtam zsálogba a zsidónak, annyiban van nekem a kettő.
- Mennyit adott a zsidó a hegedűre?
- Három ezüsthúsast,... azst tartom, annak is elég drágában van.
- Nohát mi az utolsó ára a portékádnak, Tanti?
- Ígérjen a tekintetes úr maga, amit akar.
- Eleven, csak azt mondd meg, Tanti, mert ha eleven, úgy megveszem.

- De milyen eleven, tekintetes uram, ha ez egyszer valamelyik megszólamlík, akar naphosszat hallgassa a tekintetes úr.

- Nem harapósak?

- Hogy volnának, tens uram, otthon bizs ezseknek az a bajuk, ha tudnának sem akadna valami harapnivalójuk.

- No a patvarba, hát micsoda madaraid vannak, hadd hallom nevüket?

- Ha volna! de nincs ám, még csak most adunk nekik.

- No hát alkudjunk meg hamar, adok az egyikért három húszast, a másik maradjon meg neked,... nos?

- Tetsik, tetsik, tekintetes uram, hanem előbb ígérje meg, hogy gondját viseli.

- Emberségemre mondom, hogy gondját viselem - mond Szántay Sándor - elhiszed-e?

- Elhisem, tekintetes uram, mert ha nem hinném, hát inkább oda sem adnám, hanem odább vinném.

- Gyere csak, Tanti - mondja a fiatalúr - feleségem éppen ott jó élém a kapun, add annak, majd megörül neki.

- Nem t'om bizs én, tekintetes uram! - mondja a cigány, míg Sándor neje elé nyargalt, s mire a

cigány odaért, elbeszélte az alkut, s a fiatal pár örömsugárzó arccal jött a cigány elé.

- Hová akarta vinni? - mondja Sándornak neje.

- A vízre! - monda a cigány.

- Talán csak a vízbe akartad fojtani őket, Tanti? - kérdi Sándor.

- Nem vestem meg, uram.

- Micsoda vízre akartad hát vinni?

- A *kerestvízsre*, tekintetes uram és asszonyságom, mert azs istenadta, gyerek mind a kettő, azs is pedig fiú.

- Te vagy az apjuk? - kérdi Sándor nagyot csodálkozva.

- Apjuk nem, hanem *kerestapjuk*, - mondja a cigány.

- Nagyon megszorult az az ember, Tanti, kinek nem került más komája, mint te.

- Tekintetes uram, eleget keresett azs apjuk külön embert a faluban, de ha senki sem akadt, azstán rajtam maradt a komaság. Csak már tudtam volna előbb, hogy valahol egy kerestanyát találtam volna nekik, de a csigánnyal ki keveredik össze?

- Jolán! - mondja Sándor feleségét félre híva - mit csináljunk?

- Ha emberséges ember vagy, Sándor, tartsd meg az alkut...

Sándor megölelte a kedves nőt, s hárman útnak indulának a pap felé, nevet adni a két kis gyermeknek.

- Ki gyermekei ezek, Tanti!

- Tekintetes uram, Pistáé, a csikósé.

- A tihanyi révész leányáé? - kérdi élénken a nő.

- Azsé, tekintetes asszony, mondja Tanti, belépvén a szentegyház küszöbén, hol az egyik fiú Sándor, a másik István nevet kapott.

Mire a küszöbön újra kijövének, Pista is ott volt már, röviden megtudván a történetet.

- Tanti mivel fizetem én ezt vissza neked?

- Csak azt engedd, Pista - mondja a cigány - ha csigány vagyok is, hadd mondhassam, hogy én "komád" vagyok.

Boldog isten, mikor ilyent hallasz, egy-egy pillanatra, tudom, hogy a földre kívánczol!

1816. Egy újdonsült nemes ember.

Mint mikor az itatóspapírra egy csöpp víz esik, és utóbb tíz akkora helyet megnedvesít: Jakab is úgy terjeszkedik el a faluban, melynek öreg pénzét addig váltogatta apróra, hogy utóbb csakugyan nem volt mit fölváltani.

Míg a pálinkaivás a jobb módúaktól csak a fölösleg pénzt csalta a boltba, a szegényebbek már annyira voltak, hogy a rováson nem maradt tisztán akkora hely, hol az ember megcsíphette volna.

Jakab itt-ott szemtelenkedni kezdett, s a már előre megmondott korszakba ért, hol többé nem merték megkendezni, hanem Jakab úrnak hívta a megszorult ember. Azonban nem tágított,... a falut hámozta, s e fáradhatatlan munka közben itt-ott egy puffadt pénzes zacskónak nyakig hízott termétén simultak végig ujjai, s újra megint előállt a derült kedv, mely új ösztönt adott.

Sára néni fordult be az ajtón, nagyon meglátszék rajta, hogy nem annyira mosás, mint a folytonos használat viselte meg kék kittőlős szoknyáját, melynek ha párja volna, bizonyosan zálogba hozta volna.

Jakab nyugodtan várta, míg megszólal. Máskor ő hízelkedett neki, de most, mint a langyos esőre a fűnek szálai, szépen a pálinkaivásnak adta magát a falu, így Sára néni *kóstolónak* semmit sem kapott, hogy az új hordónak hírét vigye a faluba, honnét már egymásután ideszokott valamennyi.

- Jaj, - kedves Jakab gazda, - bizony elfáradtam, kezdi Sára, csakhogy amaz meg sem mozdult egy nagy kőszón üldögélvén.

- Nincs egy korty jó pálinkája, Jakab?

- Egy garas egy verdung, - mondja Jakab egykedvűen.

- Nem az árát kérdeztem, hanem hogy van-e?

- Pénzért mindig van.

- Azt is tudom, hanem hátha mást mondanék?

- Arra én is másképp felelnék.

- Nekem egy pár forint kellene, Jakab.

- Nekhem thübb is kellene, csak volna.

- Hát nem volna Jakab körül egy kis pénz, - kérdi Sára.

- Phénz, phénz! egy húszas is phénz, öt garas is phénz, még egy krajcár is phénz.

- Nekem vagy tíz forint kellene.

- Nű!... fogja khed be a száját, - nagy szó az a tíz forint! Mikhor én azt mondom, hogy *öt forint*, meghajtom magamat, mintha a fűbíró úr volna. Sára asszony khezdje el khed tíz garason.

- Ne búsuljon Jakab, hoztam zálognak valót, csak adjon pénzt.

E szóra Jakab is fölugrott.

- Hát nem thud khed beszélni?... itt mérgesíti khed az embert!... hadd látom, mit hozott khed? mit hozott khed? mire Sára néni felnyit egy bádogtokot.

- Itt van az uramnak nemesi levele.

- Vajgescrien! Annyit ér, mint a thavali khalendárium.

- Mégsem adná az uram ezer forintért.

- Bolond beszéd, Sára néni, a khed ura is tudja, mennyiért adják a pénzt, s az ullan szegény ember markhábul nem igen fújja ki a szél a bankhót, úgy belekhapszkhodik. Ezért a kutyabőrért, Sára néni, még a jó szó is sok.

- De csak ád rá Jakab nyolc forintot?

- Három forintot, Sára néni, hármat, azt is csak emberségből, mert máskor is ide jött.

- Hatot adjon Jakab, - tudja, hogy az uram, ha számon kéri, bőrből is kifejtem ezért a pénzt, tehát adjon hat forintot.

- Na, hát adok, no, itt az a négy forint.

- Hat forint, hat, Jakab.

- Akarom mondani, nem *négy*, hanem *öt* forint.

- Jakab! ne huzakodjék, hanem...

- Itt az öt forint, ha kell, ha nem hát visszateszem, mert gyün valaki, úgy is thodom, hogy levakharom a fületem addig, míg khed az öt forinthez meghezza.

Sára besöpörte a pénzt, s Jakabnál hagyta a nemes-levelet, melyet először a bádogtokba, azután pedig a mellékszobában egy vasládába zárt.

Ekkor jött be egy urasági vadász-féle ember, ki Jakabot a kastélyba hívta Klein úrhoz beszélgetés végett.

Klein úr jól érezte magát, a hatalomban, a gróf nem igen alkalmatlankodék neki, mert a harcias idők miatt szívesebben lakott Franciaországban, s mielőtt a politikai viszonyok rendezve nem voltak, testvéreivel nem végezhetett, minthogy az a hadseregnél szolgálatban lévén, az idők szerint annyi háborúterhes felleg mászkált még a láthatáron, hogy hosszabb időre nem válhatott meg ezredétől, melynek most már őrnagya vala: s így a beruházásoknak végrendelet szerinti beszámolója még mindig függőben maradt.

Szántay Sándor az ifjabb gróf uradalmain, tudniillik a szerzeménybelieken, külön vitte az igazgatást, egyszersmind teljesítván a majorátuson régibb hivatalát, mely Klein úrnak is nélkülözhetetlen volt, ha meg akart ösmerkedni a jogi viszonyokkal.

Az érintkezés nem terjedt ki a hivatalos foglalkozáson kívül, Klein úr még nem kapaszkodott meg oly erősen, hogy széles értelemben vett elcsapási tervét létesíteni akarhatta volna, de annál inkább készült hozzá.

Környezetében lassankint fölmagzott a mindenféle lóto-futó, kiknek legjobb bizonyítványuk volt, hogy nem voltak *magyarok*.

Szántay Sándor csöndes elkeseredéssel nézte az üres helyeknek ilyen maszlagokkal való betöltését, s minthogy ezt nem akadályozhatta, annál makacsabban ragaszkodott ama jogához, mely szerint a végrendeletnek végrehajtója lévén, a tiszteknek jövődjéje biztosítva volt. Klein úr csak azt várta, hogy a testvérek közti számolás megtörténjék, elszánta magát egy olyan tizedelésre, mely a roppant fizetendőkhöz mellett már ötvenedelésnek is bátran beillett volna.

Azon közben történt a következő eset.

A tisztek egy délután mind a *plenipotenciáriusnál* voltak, és a köztapasztalás szerint igenis fejhajtó gazdatisztek, úgy látszik, igen elkeseredettek voltak. Meglehet, hogy sorsuk némileg biztosítva lévén, éreztek némi kényelmet, de tán egyikben sem hiányzott az akarat, szívesen és hűséggel szolgálni azokat az uradalmakat, melyeken a megboldogult gróf emberszerető tulajdonánál fogva egy édes emléké múltat töltöttek el.

Klein annyira - mennyire beletörődött a magyar nyelvbe, hogy szükségből elgagyogott, azért megkísértjük visszaadni azt a gyúrt nyelvet, mely Klein úrnak szerzeménye, anélkül, hogy akár egyik, akár másik nyelvész rá merné fogni, hogy az ő iskolájába vág ez a különálló grammatika.

Mindenekelőtt meg kell mondanunk, hogy Klein úrnak egy új gazdasági rendszere volt, még pedig, a foltozási rendszer.

Ily hatalmas uradalmakban az építkezés szép összegbe került, Klein úr tehát keresztülhúzott a számadásokon és építési tervezeteken, mert így szembeűő összegek maradván ki az évi kiadásokból, bizvást rámutathatott a jövedelem növekedésében a csinos összegre, mely a korábbi bevételeket nagyon meghaladta, s neki bizonyítványul szolgálhatott, hogy csak ő a gazda, és más senki.

A tisztek komoly előterjesztéseket tettek, hogy ez a foltozási rendszer majd egyszer irtóztató kárral fogja magát megbosszulni, azért azt mondja az általunk már ösmert ispán:

- Nagyságos uram, mégis jobb, ha lassankint megteszünk valamit, mint azt, hogy lyukakat, réseket dugaszoljunk, egyszer pedig a nyakunkba szakadjon minden, azért én azt mondom, hogy *építsünk*.

- Mit? - mondja Klein újfargaratú nyelven - ipítsunk?... mindig csak ipítsunk, mindig csak új ruha, hát a magad fótra soha sem varrsz egy nadrág? Akará mondani, hogy a nadrágra soha sem akar foltot varrni?

- Varrok bíz én - míg elbírja, - de lassankint jót is veszek melléje, nagyságos uram.

- Magadat, ispánnak - mindig több eszed vansz lenni akarsz, mint az enyimbe.

- Dehogy akarok okosabb lenni, - mondja az ispán - megelégszem én a magam eszével, - dehogy kellene nekem a nagyságos úré, csakhogy ha már az uraság kenyerét eszem, meg akarom szolgálni.

- Én vagysz itt az úr, meghallotsz az ispán?

- Hallom uram, csakhogy a gróf egy fejjel mégis több.

- Tudsz, mi az a plenipotencia?

- Azt még diákkoromban tudtam.

- Hát akkor a króf úr parancsolta?

- Akkor is itt voltam.

- Nohát most parancsolsz tülem az ispán, gyűjts meg azt a baglya széna.

- Már mint én?

- Magadat gyűjtsz meg!

- Magamat sem gyűjtom meg uram, meg azt a boglya szénát sem.

- Nem? - ordított Klein egy vastag vándorlóbot-féle jószághoz kapva.

- Mondom, hogy nem! - feleli az ispán.

- Ha nem, hát majd itt van bot - mondja Klein egész dühösséggel felkapva az említett ütőszert, csak hogy Szántay Sándoron kívül az ispán is megfogta kezét.

- Meg ne üssön az úr, - mondja az ispán, mert *nemes ember* vagyok.

- *Lump* vagyolsz! - ordít Klein, mire az ispán végképp kézre akarta kapni a *plenipotenciáriust*, csak hogy a körülállók szétválaszták őket, s míg Sándor intett nekik, hogy mindnyájan távozzanak, ő iparkodék csillapítani Kleint, ki nem bírta fölfogni, hogy ő, mert nem verhetné meg az ispánt, ha kedve van rá, és ő plenipotenciárius! Erre azonban Szántay mindjárt megfelelt.

- Egyszerű okból, édes Klein úr, mert az *actus majoris potentiae*, magyarul: *nagyobb hatalmaskodás bűne*.

- Nos aztán? - kérdi Klein úr.

- Büntetése élet- és vagyonvesztés.

- H...ü...m! - mondja Klein számot vetvén magával, hogy most már mennyit vesztené, ha mindenét elvesztené? s mire azt néhány másodperc alatt kiszámítja, meg csak aztán ijedt meg azon gondolattól, hogy még feje is veszélyben forog.

- Hátha az a tigris meghalsz engemet, azt is mit csinálnak vele?

- Itt kétféle eset fordul elő - mondja Szántay - ha Klein úr *nemes* ember - amit még eddig nem volt szerencsém tudni, - akkor ő hasonló bűnbe esik.

- És ha nem volnám nemes ember.

- Akkor még olyan furcsa eset is adhatná elő magát, hogy - mint a jelen körülmények közt, - Klein úr volt a támad, ha az ispán agyonüti, fizeti a plenipotenciárius úr örököseinek a *homagiu mot*.

- Mi az?

- A vér díja.

- S az hány millió?

- *Negyven forint!* édes plenipotenciárius úr, mondja Sándor Klein úrnak, ki annyira megdöbbent a *negyven forinttól*, hogy Sándor még azt sem kérdezhette tőle: nemes ember-e vagy sem? hanem a hosszú várakozást megunván, jó éjszakát kívánt.

Klein úr mindenféleképpen hányta-vetette, hogy miképpen kerül ki az a negyven forint? fontszámra vetik ki? s e szerint számolgatta a marhahúst, birkahúst az akkori *limitáció* szerint, - a kijött számokat saját terjedelmének fontjai szerint sokszorozta, összeadta, de mégis nagyon olcsónak találta a tréfát, hogy egy plenipotenciáriust, ha nem nemes ember, még negyven forintért agyon is üthetnek.

Végigjárta a szobákat, s végre feleségétől kérdi:

- Vajmi! hogy a csibének fontja?

- Fiam! azt nem fontszámra adják, hanem párja nálunk tíz garas.

- Mennyit nyomhat egy pár csibe?

- Ha nagyobbak, egy-egy font.

- Tehát nyolcvan csibe negyven forint, - dörmögé magában visszamenet, de még így sem igazodék ki, vajon nyolcvan csibének élete volt-e az ár, amennyi egyenlő értékű lehetne az ember életével?

Csöngetett, és a belépő urasági vadászt elküldé Jakabért.

Jakabot már előbb látók a boltban, midőn Sára nénivel alkudozott, s amint a vadásztól megérté az izenetet, némely ruhadarabokat kapván magára, nyomon követte a vadászt, és ment a kastélyba, hol nem is gondolta, hogy ő most mindjárt Magyarország törvénykönyvének magyarázgatására fog fölkértni.

- Jakab - mondja Klein úr - te még nem is mondád, hogy Magyarországon az ember is limitáció alá kerül, mint a marhahús.

- Ki olcsóbb, ki drágább, nagyságos úr, mondja Jakab.

- Az árát már tudom, Jakab, - hanem azt kérdem, van-e rá eset, hogy ilyen olcsóért agyonütnek valakit?

- Akárhány, nagyságos uram, azért magamféle szegény legénynek nem jó kötekedni, mert ha valami hatalmas ember fejbe üti civakodás közben, nagyon olcsón fizetik ki az árát.

- Jakab! hogyan megy itt az a nemesség-osztogatás?

- Ha a háborúba megy valaki, aztán megöli a franciát, ott könnyen nemes ember lehet, - okoskodék Jakab.

- Azokkal már hihetőleg nem lesz dolog egy darabig - véli Klein úr - hanem másképp?

- Ha valami nemes atyafira akadna a nagyságos úr!

- Bolondos Jakab, hát hol van nekem atyámfia Magyarországon?

- Vagy valami nemeslevélre ha akadna a nagyságos úr, azt kipublikáltatná.

- Elment az eszed, hát nem *Klein*-nek hívnak engem?

- *Klein!* Klein! okoskodik a zsidó - nagyságos uram, jobb lenne, ha nagyságos úr Klein helyett *Kis* lenne.

- Nos aztán?

- Aztán majd atyafiságba hoznánk a nagyságos urat valamelyik *Kissel*, aki nemes ember! Hisz ha most nagyságod Kis, Nagy, Tót, Horváth akar lenni, rövid időn három atyafi is akad.

- Jakab, - engem a vidéken minden ember gyűlöl, - én nem akarok senkivel atyafiságba jönni, - (igazabban, vele nem akart senki atyafiságba jönni) hanem ha egy nemesi levelet kapsz, mely *Kis* névre szól, és hozzá még hallgatni tudsz, - bő jutalmadat veszed.

Jakabnak most jutott eszébe a *Kis* famíliának nemesi levele, csak hogy annak olyan házsártos gazdája van, ki kanász létére éppen oly garázda nemességével, mint akármely várúr egy pár századdal előbb.

- Nagyságos úr! - mondja Jakab - igen sürgető ez a dolog?

- Mondom, igen sürgős, - nem igen szeretném, ha tudnák azt, hogy én olyan olcsó ember vagyok, kit negyven forintért agyon lehet ütni, azért láss a dolog után, hogy én minél előbb - nemes ember legyek, mert most nem vagyok az.

Jakab ezt egykedvűen hallgatta, mintha előtte ez semmi újdonság nem volna.

- Értetted, mit mondék? - kérdi Klein.

- Szórul szóra, nagyságos úr, - és megígérem, hogy mától egy hónapra...

- Nos... nos... mától egy hónapra?

- Mondom, mától egy hónapra, - jó alku mellett...

- Az magától értődik.

- Tehát, jó alku mellett, *nemes emberré teszem*.

Jakab e szerint konfúziót akart csinálni a nyolcszázados alkotmányban, mely szerint közvetlen csak a király nemesíthet. Ha valamely külföldi regényben olvasnók e hangos tételt, hogy az emberek életének ára törvény szerint van limitálva, nemkülönben, mint Angliában az ököre, melynek eleje, oldala és hátulja különböző ár szerint adatik, mindenekeelőtt egy fésűt fogna az ember, hogy éghez meredező hajszálait lesimítsa, mert hogy Káin Ábelt agyon csapta, azon valamiképp csak eligazodott a világ, részint irigységgel, részint bosszúval indokolván a dolgot, de hogy emberéletet limitáljanak, még pedig anélkül, hogy az érdeklettnak magának még annyi joga se legyen maga fölött, mint amennyi joggal rudas lovát eladhatja és ha annak árát ötszáz forintra szabhatja, míg magáé csak negyven forint, valóban olyan sajátszerű állapot, hogy komolyan el sem merné mondani, ha meg nem volna betűről betűre írva egy vastag könyvben, mely általánosan corpus jurisnak nevezetik.

Regényem nagyrészt e vastag könyvből veszi indokolásait, azért ami e regényben holmi föltűnő jelleget visel, méltóztassanak olvasóim azzal megelégedni, hogy hivatkozom a nagy könyvre,

melyben ez meg van írva, s melyet néhány ezer ember évekig tanult, és még a legközelebbi évtizedben Fényes statisztikája szerint körülbelül tízezer ember volt, ki e bibliára tette le hitét, azaz megesküdött az Istenre, annak minden szentjeire, a boldogságos szűz Máriára, hogy e szerint védelmezi felét, azaz prókátor lesz, és ha nemes kliense egy ostoba parasztot agyonüt, lelkiismeretes dolognak tartja annak árát többre nem becsülni - negyven forintnál.

Ez tény, - ezt nem lehet elvitatni, hanem ha mai napon még akadna ember, ki ezt valami nagy jogi bölcsességnek tartaná, megérdemelné, hogy egymagáért fölállítsák az őrültek házát.

Klein úrnak mindenesetre volt annyi esze, hogy helyzetét belássa. Ő ellenségnek jött be ez országba, mely annyira ártatlan volt ez ügyben, hogy őt saját zsírjával is táplálta, és ha már ennyire terjedt bőkezűsége, sehogy sem vehette rossz néven Klein úrnak, hogy az egyszersmind védelmi állapotáról is gondoskodott, minthogy szerződésében nem volt kialakulva, hogy ő magát itt benn agyonütni engedje. Már pedig ő annyira bosszantá elleneit, hogy valóban nem lehetett nekik rossz néven venni, hogy sorsukkal alkuba ereszkedjenek, és a negyven forintot megsokallják egy gézengúz packázásaiért.

Jakab megint a sós kövön ült, lábait összehúzá, mintha minden tagjának erejét összpontosítani akarná, hogy egy okos gondolat jöjjön ki a fejből, melyben soha sem veszett össze a becsület a gazsággal anélkül, hogy ez amaszt igen hamar földhöz nem vágta volna.

Most is alkalmilag, igen rövid volt a birkózás, csak azon tűnődött, miképp lehetne a kanászt úgy eltenni láb alól, hogy a nemesi levélnek kérésére alkalma ne legyen.

Továbbá nem is azon tűnődött, hogy egy alkalmas szert találjon, mert Jakab még az egérkövet is alkalmasnak találta, hanem, melyik lenne legkényelmesebb?

Ilyen tűnődések közt érte az estharang, - mely más embernek az "*úrangyalát*" juttatná eszébe, Jakab pedig azt gondolá, hogy vacsoraidő van, s a kanász mindjárt haza ereszti a nyáját és szokott módon betér egy korty pálinkára.

Míg ő ezen ábrándozott, benyitott egy borzas szolgáló, tudtára adván Jakabnak, hogy tizenkét

pandúr éppen most ért be a falu végén.

Jakab hirtelen összekapkodott itcét, meszelyt, s a szomszéd szobába vitte, onnét ismét másokat hozván elő, hogy az igazság valamiképp nyomára ne jöjjön annak a kis csínynek, mellyel Jakab élni szokott, hogyha valamikor a másvilágon számadásra kerülne a dolog, és a temérdek pálinkát valamiképp szemére hányták, legalább legyen mentsége, hogy ő sokkal kisebb meszelyt adott, és ezt neki okvetetlenül be kell számítani.

Ezt ugyan nem ártott volna még ezen a világon bevallani, ha a vármegye azt a meggondolatlan határozatot hozza, hogy amely mérték kisebb, azért az illető tulajdonos huszonöt forintot fizessen, vagy ugyanannyi botütést kapjon saját választása szerint. Ez oly csiklandós kérdés volt, melyre Jakab egyáltalában nem szeretett volna válaszolni, és kezdé háyni-vetni a dolgot, vajon az úristennel küszködjék-e, ki bizonyosan rossz néven vehette a temérdek pálinkát, vagy az emberekkel, kik hajlandók volnának Jakabnak két iccáját csak egybe venni, mint a rátótiak az ezernyolcszázharmincadiki telet.

Mint látók, - Jakab igen ügyesen eltalálta a középutat, - mutatónak valóságos itcét tartott, míg lelki üdvösségének némi biztosítására mindig a kisebbel mért.

A pandúrok eközben megérkezének, a káplár kívül hagyá a legénységet, maga pedig benyitott a boltba.

- Jó estét, kháplár oram! - mondja Jakab megelőzőleg.

- Fogadj isten! - felel a káplár megállván éppen a kancsók mellett, melyekből Jakab minden kérés nélkül egy meszely borral kínálta a káplárt.

- Édes kháplár ór - mondja Jakab - vizitálja meg ezt a mérthéket, megfér-e benne egy meszely bor?

- Nagy selma vagy te, Jakab, - mondja a pandúr - csak kitalálsz, mi kell az embernek? - Itt aztán egy hajtásra kiszopta a levelet, s úgy folytatá: - hanem Jakab ma ide nem hiába jöttünk, - tudod jól, hogy a gazdátlan jószágot nagyon erre a határra szoktattad, már nem maradhattam békével a téns szolgabíró úr miatt, azt mondja, hogy én semmire sem vigyázok, azért azt mondom, hogy én itt maradok a környéken, míg valakit haza nem vihetek, ha tehát láb alatt hagyta valakit, eltakarítsd.

- Egyéb baj nincsen? - mondja Jakab nyugodt mosollyal.

- Baj nincs, csakhogy embereim mind újak, Jakab, - aztán míg ezeket kézre nem szoktatom, jobb ha vigyázol, mert ha ezek nyomodba találnak, ki nem eresztenek, - értetted?

- Szóról szóra!

- Na, most megyek, az éjjel a Pipagyújtónál leszünk, holnap délig.

- Bátran, édes Káplár ór, - mondja Jakab, valamit a pandúr markába szorítván, mi úgy látszik rendes konvenciója lehetett, mert meg sem köszönte, hanem embereihez ment ki.

Jakab újra visszarakta a meszelyeket, s mire a kanász megérkezett, már ismét a régi mérték került kézbe.

- Itt vagyok! - mondja a kanász, becsapván az ajtót és kinn szorítván az emberséget, aminek voltaképpen elől kellett volna bejönni, hogy jó estét kívánjon vele.

- Látom! - felele Jakab is kurtán, megszokván ezt a gorombaságot, egyszersmind előkészítvén magát ahhoz a gondolathoz, hogy lelkiismerete meg ne rúgja, ha ezt az embert egy jó időre láb alól elteszi.

- Kerekszám hadd legyen az az én adósságom, - mondja a kanász, még egy meszelyt a négy garasosból, aztán megállom az italt, míg pénzem lesz.

- Adnék ám, ha khednek is volna egyszer embersége.

- Szóltál valaha, hogy tegyek meg valamit?

- Mikhor khed ollan goromba ember.

- Bizony nem is tekintetes urazlak ám.

- Hisz khi mondta azt, hogy thegye khed?

- No, ha azt mondod, hogy goromba vagyok.

- Mert soha sem ígér khed semmit.

- Hát nem ígérem mindig, hogy megfizetek?... most is azt *ígérem*.

- Hanem ha azt kérdezném, hogy ráér-e khed most? - mindjárt azt mondaná khed, hogy nem! Okoskodék Jakab.

- Ráérek no, akár megigyam minden borodat reggelig.

- Nem azt akharum, - hanem a "Pipagyújtó"-nál van egy csiratehenem, szolgám itthon van, a hideg leli, reggel hozza khed el nekem a tehenet, hogy legyen a székbén hús, le akarom vágni.

- Messze van az nagyon.

- Hátha három icce bort ígérek?

- Azt tán előbb megiszom.

- Csak egy itcét, hallja khed - mert a három itcét holnap délig sem alussza khi.

- Üsse meg a zsák, hát add ide az egy itcét.

- Hanem mire kihajtana khed, hát itthon lesz.

- Itthon no, csak ne félj, add ide a kulcsot.

- Hol volna ott a kolcs! hát mit thudok én bele, hogy ez a korhely hova dugja a fűben? hanem hallja khed, vigyen egy baltát, vagy rúgja be az ajtót.

- De aztán azt az ajtót nem csukod be többször, Jakab, ha én a lábammal érek hozzá! hallod-e?

- Hallom, hallom, - mondja Jakab átnyújtva az itcét - csak haza gyűjjön khed azzal a csirával, - nem tarthok én ott thöbb istállót.

A kanász néhány kortyra készen volt, s Jakabbal még egyszer megfogadtatván a két icce bort, elment.

Jakab bezárta a boltot, s aludni ment.

A "Pipagyújtó" csárdát, mint a másik kötetben megemlítők, Jakab bírta haszonbérben, s mint a káplárral való beszélgetésből tudjuk, a pandúrok éppen a csárdában háltak.

Még javában aludtak a zsványkergetők, midőn a kanász még hajnal előtt már a csárda körül volt. Nem lévén egyetlen egy lármázó eb a csárdánál, a kanász a kerítéstelen házhoz érvén, mindjárt az istálló ajtajának pusztításához fogott.

Két-három rúgással akarta az ajtót betaszítani, de a jóra való kemény faajtó nem egypár rúgásra volt összeábdálva, tehát nem maradt egyéb hátra, mint kanászbaltával kifeszíteni.

Már így hamarabb engedelmeskedett az ajtó, és ott látván a csirát a hajnali fénynél, minthogy a kötél is összezsomósodott, baltával vágta el, és az országútra vezeté.

A csárdánál egy szolgáló volt, kit boldogtalan sorsa már a faluból is kiveret, és inkább menedékhelyül, mint szolgálatképpen húzódván ide, - könnyűszerrel elvégzé napi dolgát, ha minden harmadik nap egy icce bort mért ki egy utasnak.

Hallván az iszonyú rúgásokat, nem mert a konyhaajtón kimenni, hanem a konyhából a vendégszobába nyíló hézagon át költögetni kezdé a pandúrokat, kiket elnyomván az álom, a hatalmas döngetés ugyan fölébresztett, de csak a káplár parancsoló szava bírt talpra állítani.

Rögtön fegyverekhez kapának, hanem a tizenkettő közül egyik a másikat tolta az ajtóhoz, hogy a legelső nyissa ki, míg végre a káplár elkészíté a csatatervet, maga nyitá meg vigyázva az ajtót.

A szolgálót is végre neki bátorítja a pandúrok kirohanása, kinyitja a konyhaajtót, s mutatott az istálló felé.

Csakugyan betörve az ajtó, az erőszakoskodásnak nyilvánságos jele készen, a jászolnál még az elvágott kötőféknek lehurkolt darabja, - s amint az országúton átvezette a tehenet, a porban a legfrissebb lábnyom, és éppen azon a gyalogúton ment el, mely csak a vidéken jártas embernek lehetett útja, mint a kanász voltaképpen rövidség okáért választott.

Öt perc alatt nyakon csípték a kanászt, és a csárdához visszavezették.

- Ki vagy? - kérdi a káplár.

- A helybeli kanász vagyok, - felel elég barátságtalan hangon.

- Kié ez a tehén? a tied?

- Nem.

- Hát ezt az ajtót ki feszítette ki?

- Én! - mondja bosszúsan a kanász, a sebes kérdésre nem bírván hosszabban felelni.

- Hát ezt a tehénkötelet ki vágta el?

- Azt is én, - mondja a kanász mindinkább zavarral, mire a káplár parancsolá:

- Kössétek meg, hogy lármázni ne tudjon, mert hátha pajtásai is vannak, kössétek be a száját, míg a környékből kiértek, s el vele a vármegyére.

Mielőtt a kanász saját jóvoltáért szólhatott volna, már meg volt kötözve, szája pedig úgy eltömve, hogy csak egy kis szuszogással bírt lélegzetet venni. Hat ember aztán puska közé vévén, elkísérte.

A szolgáló ez alatt már a falu felé nyargalt, Jakabot még az ágyból vervén föl, hogy jöjjön hamar, mert a "Pipagyújtó"-nál haramiák vannak, mire Jakab fölugorván, újra kikérdi a szolgálót, s végre nagy nehezen eligazodván, egyszersmind tervének sikerültét látván, egykedvűen ballagott ki, - s áldomásul egy fél akós hordót vert csapra, mert ha a pandúrok nincsenek, most már - azt mondja Jakab - *koldussá volna téve*, - tehát a fáradságért igyanak.

Vége lévén az áldomásnak, Jakab hazament, útközben odább tervezgetvén, s mintegy ez lévén az alapgondolat:

Klein úr most már nemes emberré lesz, hanem mi legyen az ára?